

Fecr Yayınları: 678

ERKEN DÖNEM İSLAM TARİHYAZIMI
-Amerikalı Oryantalist Fred M. Donner Örneği-

Sara BABACAN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Editör
Prof. Dr. M. Hanefi PALABIYIK

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Mayıs 2023

ISBN: 978-625-6436-25-1

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

ERKEN DÖNEM İSLAM TARİHYAZIMI

-Amerikalı Oryantalist Fred M. Donner Örneği-

Sara BABACAN

Ankara 2023

Sara BABACAN

Sara BABACAN, 1988'de Erzurum'da doğdu. 2011'de Atatürk Üniversitesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldu. 2021'de Atatürk Üniversitesi İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisansını tamamladı. 2011'de başladığı öğretmenlik görevini Ankara'nın Çankaya ilçesindeki bir ortaokulda sürdürmektedir.2017-2022 yılları arasında İngiltere'de bulunan Babacan, halen akademik çalışmalarına İslam Tarihi alanında devam etmektedir. Çalışmalarında erken dönem İslam tarihi, İslam tarihyazımı ve İslam tarihi kaynaklarına oryantalist yaklaşımlarla ilgilenmektedir.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR DİZİNİ -----	9
ÖN SÖZ-----	11
GİRİŞ -----	15
ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ -----	15
I. Araştırmanın Konusu -----	15
II. Araştırmanın Amacı ve Önemi -----	17
III. Araştırmanın Teknik, Yöntem ve Kaynakları-----	18
IV. Literatür Değerlendirmesi -----	20

BİRİNCİ BÖLÜM

ORYANTALİZM VE FRED M. DONNER -----	29
1.1. Oryantalizm -----	29
1.1.1. Oryantalizmin Tarihsel Gelişimi-----	31
1.1.2. Erken Dönem İslam Tarihi Kaynaklarına Oryantalist Yaklaşımlar -----	40
1.1.2.1. Betimleyici Yaklaşım (<i>Descriptive Approach</i>) -----	43
1.1.2.2. Kaynak-Eleştirel Yaklaşım (<i>Source-Critical Approach</i>)-----	46
1.1.2.3. Gelenek-Eleştirel Yaklaşım (<i>Tradition-Critical Approach</i>)-----	50
1.1.2.4. Revizyonist/Şüpheli Yaklaşım (<i>Revisionist/Skeptical Approach</i>)-----	53
1.2. Fred McGraw Donner'in Hayatı ve Eserleri -----	62
1.2.1. Eserlerine Genel Bir Bakış -----	65
1.2.2. Kitapları -----	65
1.2.3. Diğer Eserleri -----	69

İKİNCİ BÖLÜM

FRED M. DONNER'A GÖRE ERKEN DÖNEM İSLAM TARİHYAZIMININ DÜŞÜNSEL BAĞLAMI -----	79
2.1. Kur'an Metninin Tarihi -----	79
2.1.1. Kur'an Metninin Tarihine Dair Görüşler-----	79

2.1.2. Kur'an ve Hadis'te Yer Alan Bazı Konuların İçerik Analizi -----	88
2.2. Kur'an ve Hadiste Takva Kavramının Erken Dönem İslam Tarihyazımı Gelişimine Etkisi-----	128
2.2.1. Kur'an'da Takva -----	128
2.2.2. Kur'an ve Tarih -----	136
2.2.3. Takva Geleneğinin Sürdürülmesi -----	139
2.2.4. Takva Geleneği ve Tarihi Açından Değerlendirilmesi ---	145
2.3. Fred M. Donner'a Göre Erken Dönem İslam Toplumunda Meşrulaştırma Tarzları -----	146
2.3.1. Bir Meşrulaştırma Tarzı Olarak Takva (<i>Piety as a Form of Legitimation</i>)-----	146
2.3.2. Soya Dayalı Meşrulaştırma (<i>Genealogical Legitimation</i>)	149
2.3.3. Teokratik Meşrulaştırma (<i>Theocratic Legitimation</i>)--	154
2.3.4. Tarihsel Meşrulaştırma (<i>Historicizing Legitimation</i>)--	155

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FRED M. DONNER'A GÖRE ERKEN DÖNEM İSLAM

TARİHYAZIMININ ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ-----

3.1. Erken Dönem İslam Tarihyazımı Geleneğinin Ana Hatları -	167
3.1.1. Taberî ve İslam Tarihyazımındaki Rolü-----	174
3.1.2. Diğer Tarihçilerin İslam Tarihyazımındaki Rollerini--	177
3.2. Erken Dönem İslami Rivayet Geleneğinde Temalar ve Meseleler -----	189
3.2.1. Peygamberlik Temaları -----	193
3.2.1.1. Nübüvvet-----	195
3.2.1.2. Kur'an ile İlişkilendirilmiş Rivayetler -----	198
3.2.2. Cemaat Temaları-----	202
3.2.2.1. Ümmet -----	203
3.2.2.2. Kült ve İdare -----	206
3.2.2.3. Vergi Sistemi-----	207
3.2.3. Egemenlik Temaları -----	209
3.2.3.1. Fetihler -----	209
3.2.3.2. Hilafet -----	213
3.2.4. Liderlik Temaları -----	214

3.2.4.1. Fitne-----	214
3.2.4.2. Siretu'l-Hulefa-----	219
3.2.4.3. İslam Öncesi Arap Tarihi-----	222
3.2.4.4. İslam Öncesi İnan-----	223
3.2.4.5. Ridde Savaşları-----	225
3.3. Erken Dönem İslam Tarihyazımı Temalarının Seçimi, Dönüşümü ve Güvenilirliği-----	227
3.3.1. Temalar, Süreklilik ve Güvenilirlik-----	227
3.3.2. Tarihselleştirme-----	240
3.3.3. Marjinal Temalar ve Yerel Tarihyazımı Okulları----	245
3.4. Erken Dönem İslam Tarihyazımında Kronolojik Şemaların Gelişimi-----	256
3.5. Erken Dönem İslam Tarihyazımının Biçimsel ve Yapısal Özellikleri-----	266
3.5.1. Hadis Biçimi-----	268
3.5.2. Bağlamsal Problemler-----	271
3.5.3. Nakil Problemleri-----	274
3.5.4. Geleneksel Öğeler ve Şemalar-----	277
SONUÇ-----	285
KAYNAKÇA-----	295

KISALTMALAR DİZİNİ

Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
dğr.	: Diğerleri
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İA	: Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ö.	: Milattan önce
M.S.	: Milattan sonra
s.	: Sayfa
Sad.	: Sadeleştiren
ss.	: Sayfa sayıları, sayfalar arası
Thk.	: Tahkik eden
Tsh.	: Tashih eden
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
tsz.	: Tarihsiz
TTK	: Türk Tarih Kurumu
v.	: Vefat
vb.	: Ve benzeri
Yay.	: Yayınları/Yayıncılık/Yayınevi
yy.	: Yayinyeri yok

ÖN SÖZ

Batı'nın Doğu'yu anlamlandırma çabası olarak görebileceğimiz oryantalist çalışmalar, her alanda olduğu gibi hiç şüphesiz erken dönem İslam tarihyazımı alanında da birçok Batılı bilim adamının ilgisini çekmiştir. Öyle ki, bu alana dair yapılan araştırmalarda oryantalistler hatırı sayılır bir literatür ortaya koymuştur. Batılı araştırmacılar tarafından yapılan bu vb. faaliyetler, İslam tarihçiliğine ciddi katkılar sağlamasının yanında Müslüman tarihçilerce geliştirilmiş olan nakilci ve rivayetçi tarzdaki tarihyazım geleneğini sarsmıştır. Ancak İslam tarihini oryantalist bir bakış açısı ile ele alan söz konusu çalışmalarda ortaya konan görüş ve iddiaların ciddi bir incelemeden geçirilerek değerlendirilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Amerikalı tarihçi Fred M. Donner'ın erken dönem İslam tarihyazımının başlangıcı ve gelişimine dair yaklaşımlarını ele aldığımız bu kitap, Batılı araştırmacıların bu konuya dair geliştirmiş oldukları metodolojiyi ortaya koymak bakımından önem arz etmektedir. Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmamızın giriş kısmında, araştırmanın konusu, önemi ve amacı, teknik yöntem ve kaynakları ile erken dönem İslam tarihyazımına dair yapılan bazı çalışmaların değerlendirmesi yapılmaktadır.

Birinci bölümde, oryantalizmin ne olduğu ve tarihsel gelişimi hakkında özet niteliğinde bilgi verilmektedir. Bunların yanı sıra oryantalistlerin erken dönem İslam tarihi kaynaklarına dair yaklaşımları üzerinde durulmaktadır. Devamında ise Fred M. Donner'ın hayatı, ilmi geçmişi ve eserleri kronolojik bir sıra ile incelenmektedir.

İkinci bölümde, revizyonizmin önemli temsilcilerinden olan John Wansbrough'nın Kur'an tarihi hakkındaki muhtelif gö-

rüşleri, başta Kur'an'ı Kerim olmak üzere erken döneme ait rivayetlerin Hz. Muhammed'in dönemi ile eş zamanlı olup olmadığı ve Donner'ın tüm bunlara çeşitli itiraz ve değerlendirmeleri gibi konular üzerinde durulmaktadır. Revizyonistlerin Kur'an ve Hz. Muhammed arasındaki varoluşsal birlikteliği reddetmesi, buna karşın Donner'ın İslam tarihyazımında Kur'an-ı Kerim'i bir başlangıç noktası olarak kabul etmesi ve Kur'an-ı Kerim'i dönemin inanç ve değerleri açısından en temel gösterge olarak varsayması, konunun Kur'an ve erken dönem İslam tarih yazıcılığı ilişkisi açısından ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Burada Kur'an-ı Kerim'in erken dönem İslam tarihyazımının tarihsel arka planına olan etkileri tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Üçüncü bölümde, Donner'ın erken dönem İslam tarihyazımının ortaya çıkışı ve gelişimine dair görüşleri genel hatlarıyla incelenmektedir. Hz. Muhammed'in hayatını konu alan ve çoğu hicri ilk üç asırda telif edilmiş olan derleme eserler kronolojik bir sıra ile karşılaştırmalı olarak incelenmekte ve bu eserlerde öne çıkan konular tetkik edilmektedir. Bunun yanında derleme eserlerde yer alan bilgilerin başlangıçtan itibaren şifahi olarak mı yoksa yazılı metinler aracılığıyla mı aktarıldığı tahlil edilmektedir. Bu aktarım esnasında rivayetlerin her hangi bir tahrifata maruz kalıp kalmadığı meselesi irdelenmektedir.

Sonuç kısmında ise kitabın genel bir değerlendirmesi yapılmakta ve araştırma sonucunda varılan bulgular paylaşılmaktadır.

Bu münasebetle; lisans yıllarından beri ve çalışmamın her aşamasında, çalışma konuma yönelik tavsiye, teşvik ve değerli katkılarından dolayı entelektüel birikim ve kişiliğinden fazlasıyla istifade ettiğim danışman hocam Prof. Dr. M. Hanefi Palabıyık'a şükranlarımı sunuyorum. Çalışmam süresince anlaşılmayan kavram ve konular hakkında sormuş olduğum sorulara

zaman ayırarak içtenlikle cevap veren ve erken dönem İslam tarihyazımı ile ilgili kaynak paylaşımında bulunan Prof. Dr. Fred M. Donner'a şükranlarımı sunuyorum. Yorum ve yönlendirmeleriyle çalışmama katkıda bulunan Prof. Dr. Mustafa Ertürk'e ve Prof. Dr. Mehmet Dağ'a teşekkür ediyorum. Hadis kaynaklarına ulaşmamda yardımlarını esirgemeyen Arş. Gör. Hafize Yazıcı'ya teşekkür ediyorum.

Bugünlere gelmemde hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan, sevgi, güven ve dualarını her zaman yanımda hissettiğim, sevgili anneme ve babama şükranlarımı sunuyorum. Çalışmamın hemen hemen her aşamasını paylaştığım, umutsuzluğa düştüğüm en sıkıntılı anlarımda desteğini, yardımlarını gördüğüm, çalışma süresince büyük bir sabır, hoşgörü ve anlayış gösteren sevgili eşim Dr. Muhammed Babacan'a şükranlarımı sunuyorum. Son olarak, bu kitabı hayatımıza neşe ve mutluluk katan canım oğlum Eyüp'e ithaf ediyorum.

Sara BABACAN
Bristol/İngiltere 2022